

T&T KLASSIEKEN / VERTAALDE TEKSTUITGAVEN

Middeleeuwen

Karel en Elegast
Beatrijs
Lanseloet van Denemarken (gevolgd door die Hexe)
Mariken van Nieuweghen
Lanceloet en het hert met de witte voet
Elckerlijc
Esopet
Esmoreit / Lippijn
Roelandslied
Tprieel van Troyen
Van den vos Reynaerde
Vijf sotternieën
Gloriant (gevolgd door De buskenblaser)
Floris ende Blancefloer
Renout van Montalbaen [De vier heemskinderen]
De borchgravinnen van Vergi
Esbatement van den appelboom
De reis van Sint Brandaan
Theophilus

Zeventiende eeuw

G.A. Bredero, De klucht van de koe
G.A. Bredero, Spaansche Brabander
G.A. Bredero, De klucht van de meulenaer
G.A. Bredero, Sijmen sonderoeticheyd
P.C. Hooft, Warenar
J. Cats, Het Spaans heidinetje
J. v.d. Vondel, Gijsbrecht van Amstel
J. v.d. Vondel, Joseph in Dothan

VAN KLASSE (18e t/m 20e eeuw)

Proza van Klasse, bloemlezing 18e/19e eeuw
P. Langendijk, Het wederzijds huwelijksbedrog
P. Langendijk, Don Quichot op de bruiloft van Kamacho
A.C.W. Staring, Jaromir / Marco
E.J. Potgieter, Jan, Jannetje en hun jongste kind
J.J. Slauerhoff, De laatste reis van de Nyborg

Kijk voor het actuele aanbod en het plaatsen van uw
bestelling op www.taal-teken.nl

BIJ DEZE UITGAVE

Het abele spel *Gloriant* is aan ons overgeleverd in het Hulthemse handschrift. Naast ongeveer tweehonderd andere teksten bevat dit omvangrijke verzamelhandschrift drie volledige abele spelen (*Gloriant*, *Esmoreit* en *Lanseloet van Denemarken*), vier kluchten enkele onvolledig overgeleverde toneelteksten. De abele spelen vormen het hoogtepunt van onze Middelnederlandse wereldlijke toneelliteratuur. Ook in geen enkel ander West-Europees land zijn van voor het jaar 1400 wereldlijke toneelspelen van een dergelijk hoog niveau bekend. Het Hulthemse handschrift werd rond 1405 samengesteld, maar aangenomen mag worden dat de oorspronkelijke teksten van de abele spelen reeds vijftig jaar eerder werden geschreven.

Over de schrijver van de *Gloriant* en de andere toneelspelen is niets met zekerheid te zeggen. Op grond van overeenkomsten in stijl en opzet wordt wel verondersteld dat de spelen – en dan vooral de *Gloriant* en de *Esmoreit* – van dezelfde, ons verder onbekende Brabantse of Vlaamse schrijver zouden kunnen zijn. Maar deze onderlinge verwantschap laat zich ook verklaren door te veronderstellen dat de teksten uit het repertoire van dezelfde groep toneelspelers voortkomen.

De abele spelen sluiten qua inhoud en sfeer aan bij de hoofse ridderepiek. Het is zeer goed mogelijk dat bestaande ridderromans tot toneelstukken werden omgewerkt, maar voor geen van de abele spelen is een roman aan te wijzen die duidelijk als uitgangspunt heeft gediend. Voor de betekenis van het woord “abel” zijn in de loop der tijd diverse suggesties gedaan: goed, kunstig, verheven, ernstig, mooi, opvoedend, voortreffelijk; zelfs zou “abel spel” een kopieerfout voor “tafelspel” kunnen zijn.

De *Gloriant* speelt zich op twee verschillende plaatsen af: Bruuyswije en Abelant. Met Bruuyswije zou het Duitse Brunswijk bedoeld kunnen zijn, maar algemeen aanvaard is deze opvatting niet. Abelant is een in middeleeuwse verhalen wel vaker gebruikte aanduiding voor het niet-christelijke Oosten.

Het thema van de “verre gelieven” komt in de Europese middeleeuwse literatuur herhaaldelijk voor. Hetzelfde geldt voor een aantal belangrijke motieven in de *Gloriant*: het standsgevoel, de kennismaking door middel van een portret, de bode als verbindingsman, het verraad, de gevangenneming en de vlucht.

Voor de oude tekst in deze uitgave werden een diplomatische teksteditie (L. van Kammen, *De abele spelen naar het Hulthemse*

handschrift, tweede druk, Amsterdam, 1969) en een aantal kritische tekstuitgaven met elkaar vergeleken. Op enkele ondergeschikte punten werden kennelijke onjuistheden in de handschrifttekst stilzwingend verbeterd. De interpunctie werd geheel door de vertaler aangebracht.

De uitgaven in deze reeks beogen een voor iedereen leesbare, betrouwbare weergave van een Middelnederlands literaire tekst te geven. Hopelijk dragen deze tekstuitgaven er door de grotere toegankelijkheid toe bij dat de belangstelling – vooral bij leerlingen in het voortgezet onderwijs, maar ook bij anderen – voor de oudere Nederlandse literatuur wordt bevorderd.

Bij de vertaling van deze tekst in eigentijds proza is gestreefd naar goede leesbaarheid en inhoudelijke juistheid. Bij elk tekstgedeelte is de afweging gemaakt tussen vlotte formulering en letterlijke vertaling. Stoplappen, herhalingen, omslachtige en hoogdravende formuleringen worden doorgaans kernachtiger weergegeven, maar steeds werd gewaakt voor taalgebruik dat te zeer in strijd zou zijn met de verteltrant van de auteur.

Een enkel aspect vraagt hier even de aandacht. De Middelnederlandse aanspreekvorm “ghi” is afhankelijk van de aangesproken persoon en de gemoedsgesteldheid van de spreker met “u” of “jij” vertaald. In de oude tekst gebruikt de auteur slechts op enkele plaatsen “di” in plaats van het gebruikelijke “ghi”.

Vertalen is interpreteren. Noodgedwongen moest op die plaatsen waar verschillende interpretaties mogelijk zijn, in de vertaling een keus worden gemaakt. Het verantwoorden van deze plaatsen is – als niet passend in de opzet van deze uitgave – achterwege gelaten.

Hessel Adema, 1986.

Bij deze tweede druk.

In deze tweede druk zijn de vormgeving en uitlijning gewijzigd en is de sotternie *De buskenblaser* toegevoegd. Na een abel spel werd een sotternie opgevoerd. De abele spelen behandelen een ernstig onderwerp en worden gekenmerkt door verheven taalgebruik. Een sotternie is eigenlijk het volstrekte tegendeel.

Luciën de Jong, 2021

PERSONAGES

GLORIAN
de hertog van Bruuyswijk

GERARD
oom van Gloriant

GODEVAART
raadsman van Gloriant

FLORENTIJN
princes van Abelant

ROGIER
bode van Florentijn

RODE LIOEN
de vorst van Abelant, vader van Florentijn

FLOERANT
neef van Rode Lioen

DE BEUL

Een abel spel ende een edel dinc
vanden hertoghe van Bruuswijk,
hoe hi wert minnende
des Roede Lioens dichter van Abelant
ende ene sotternie na volghende

Ic bide gode, den oversten vader,
Dat hi ons moet bewaren alle gader.

Heren ende vrouwen, groet ende clene,
Ic bidde u allent in ghemene
Dat ghi wilt maken een ghestille
Ende, merct daer na diet merken wille.
Men sal u hier spelen een suverlijc dinc
Van enen hoghen jonghelinc
Die hertoghe was van Bruuswijk.

- 10 Hem dochte dat niemen sijns ghelijc
Op eertrike niet vinden en mochte
Ende sprac uur overmoedege gedochte
Roemeghe worden ende onbekint.
Daer dicke die menege es bi gescint.
Want wie dat hem te hoghe beroemt,
Als dan die saken anders comt,
Soe wort hi bi den roeme gescant.
Alsoe gevielt desen hoghen wigant.
Al was hi reke ende hoghe geboren,
20 Uut groten roem soe quam hem toren.
Om dat hi sprac roemeghe wort,
Wert vrouw Venus op hem ghestoert,
Soe dat sijt namaels op hem wrac,
Alsoe ghi nu hier selt bescouwen.
Daer Omme radic heren ende vrouwen,
Dat hem nieman te hoghe en sal beroemen,
Want daer es selden ere af comen.
Te hoghen roem en wert nie ghespresen.
30 Nu bidden wi gode, die wert gheslegen
Ane een cruce om onsen sonden,
Dat wi alle salich werden vonden
Te Josepat in dat soete dal,
Daer god sijn oerdeel besitten sal.
Dies biddic Maria der coninghinnen.

Nu hoert ende swijcht, wi gaen beghinnen.

GLORIAN

Een voortreffelijk abel spel
over de hertog van Bruuyswijc,
waarin wordt verteld hoe hij verlief werd
op de dochter van de Rode Lioen van Abelant;
het spel wordt gevolgd door een sotternie.

Proloog

Ik bid God, de opperste Vader, dat Hij ons allen
moge beschermen.

Dames en heren, arm of rijk, ik verzoek u allen nu
stil te willen zijn. Wie kijken wil, moet ons zijn
aandacht schenken.

10 Er zal hier voor u een mooi toneelstuk worden
opgevoerd over een voorname jonge edelman,
de hertog van Bruuyswijc. Hij verbeelde zich dat
zijn gelijke op de hele aarde niet te vinden was.
Zijn eigenwaan bracht hem ertoe hoogmoedige en
onverstandige dingen te zeggen. Al dikwijls zijn
velen door deze houding in het ongeluk gestort,
want wie zichzelf te zeer roemt, maakt zich met die
grootspraak belachelijk als de zaken eens anders
uitpakken.

20 Zo gebeurde het ook met onze held: ook al was
hij machtig en van hoge afkomst, zijn grootspraak
leidde tot die verdriet. Omdat hij zulke hoogmoe-
dige uitspraken deed, werd de godin Venus zo
nijdig op hem dat zij hem na verloop van tijd voor
zijn grootspraak strafte. Daarom, dames en heren,
raad ik iedereen aan niet te zelfingenomen te zijn,
want daar is zelden iemand beter van geworden: te
veel eigendunk wordt niet op prijs gesteld.

30 Laten we nu bidden tot God, die voor onze zonden
aan het kruis werd genageld, dat wij allen onschul-
dig zullen worden bevonden in het heerlijke dal
van Josaphat, waar God zijn oordeel zal vellen.
Met die bede richt ik met tot Maria, de koningin.

Zwijg nu en luister, wij gaan beginnen.

Gheraert
shertogen oem Waer sidi, lieve vrient Godevaert?

Godevaert Ic ben hier, her Gheraert.
Nu segt mi: wats die raet?

Gheraert 40 Godevaert, het en dochte mi niet quaet
Dat oons hertoghe, die hoghe baroen,
Enen huwelijc woude doen
Ende dat hi nemen woude een wijf.
Hi heeft soe scone vromen lijf
Ende es een stout jonc man van daghen.
Haade hi een wijf, si mochte draghen
Kindren, dat ware des lants profijt.
Hets een lantscap groet ende wijt
Het ware scade, bleeft sonder gheboert,
50 Daer omme hebbic u gheroepen voert,
Dat ghi ons daer toe sout gheraden.

Godevaert Heer Gheraert, dat en mochte niet scaden,
Daer hebbic oec onlancs om ghepeinst.
Maer ic segghe u al ongheveinst,
Heer Gheraert, ghi sijt des hertogen oem,
Daer omme moetti sijns nemen goem
Meer dan ic ofe die hem niet en bestaet.

Gheraert Wattan, Godevaert, ghi moet ons raet
Gheven hoe dat wi varen moghen.
60 Dlantscap waers in goeden hoghen,
Hadde hi een wijf ende kinder daer bi.

Godevaert Heer Gheraert, daer omme selen wi, ic en de ghi,
Onder ons beiden daer na spien.
Ic weet ons wel na enen te sien,
Die men hem gheven sal herde gherne.
Dats die coninc van Averde
Heeft een dochter noyael ende goet,
Ende die oec draecht enen reinen moet
Ende hevet enen goeden aert.

AAN HET HOF IN Bruuyswijk

- Gerard Waar bent u, mijn waarde Godevaart?
- Godevaart Hier ben ik, heer Gerard! Zeg me: wat is er van uw dienst?
- Gerard 40 Godevaart, naar mijn mening zou het een goede zaak zijn als onze hertog, de hooggeboren edelman, zou willen trouwen; hij is immers zo'n goedgebouwde, sterke jonge kerel. Als hij een vrouw had, zou ze kinderen kunnen krijgen en dat zou in het belang van het land zijn. Het is een groot en uitgestrekt rijk, het zou jammer zijn als het zonder erfopvolger bleef.
- 50 Daarom heb ik u ontboden, u moet ons raad geven.
- Godevaart Heer Gerard, dat zou inderdaad een goed ding zijn. Ik heb daar laatst ook aan gedacht. Maar ik zeg het u onomwonden, heer Gerard: u bent zijn oom! Dus is het vooral aan u zich om zijn zaak te bekommeren; meer dan aan mij of iemand anders die geen familie van hem is.
- Gerard Welnu, Godevaart, u moet ons van advies dienen hoe we dit kunnen aanpakken. Het land zou er zeer mee gebaat zijn en het volk zou zeer verheugd zijn als hij vrouw en kinderen zou hebben.
- 60
- Godevaart Heer Gerard, daarom moeten wij er ons samen voor inspannen. Ik heb wel iemand op het oog, iemand die men hem graag ten huwelijk zal geven. De koning van Auvergne heeft namelijk een rechtschapen, deugdzame dochter. Ze is bovendien onbedorven en edel van karakter.